

İzmir Enternasyonal Fuarı

Türk Bağımsızlık Savaşı'nın "Kızıl Elması" olan İzmir'in<i>; 9 Eylül 1922 tarihinde kurtuluşu bağımsız bir Türk devleti kurulması yolunda önemli bir adım olmuştur. Uzun savaş yıllarının ülke içinde yaratmış olduğu yıkım büyük olmuş, ülke iktisadi açıdan büyük bir darboğazın içine girmişti. Öte yandan savaşın sonu Türk tarihi adına açılacak yeni sayfalar için bir başlangıçtı. Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde ülke siyasi, sosyal ve iktisadi büyük bir dönüşüme hazırlanıyordu. 1 Kasım 1922'de Saltanatın kaldırılmasıyla siyasi alanda büyük bir adım atılmıştı. İktisadi alandaki dönüşümün temelleri ise 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan iktisat kongresinde atılacaktı. Tarihimize "İzmir İktisat Kongresi" olarak geçen kongrede Türk ekonomisi adına önemli kararlar alındı. Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın kongrenin açılışında yaptığı konuşmasında ifade ettiği "*Siyasî, askerî muzafferiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar, iktisadi muzafferiyetler ile tetviç edilemezlerse husule gelen zaferler payidar olamaz, az zamanda söner*" sözlerinin ışığında düzenlenen kongre sürecinde bir de sergi açılması yönünde karar alınmıştı. "*Numune Sergisi*" olarak anılan bu serginin amacı Türkiye'nin ziraat, sanayi, tüccar ve esnafını birbirleriyle tanıştırmaktı. Sergi reyollarında, ülkenin pek çok yerinden gelen sanayi ürünleri, el sanatları, başta tütün, şeker kamışı, portakal, pamuk kozası, sarı-beyaz pamuk numuneleri gibi tarım ürünlerinin yanı sıra sigara kâğıdı, çeşitli halılar, zeytinyağı örnekleri sergilendi. Kongre açılış konuşmasından sonra sergi alanını ziyaret eden Gazi Mustafa Kemal Paşa, üretici ve zanaatkârları ayrı ayrı tebrik etmişti.

Fotoğraf 1 İzmir Gazi Heykeli arkasındaki alanda düzenlenen 9 Eylül Panayırı (Kaynak: Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APİKAM))

İzmir İktisat Kongresi'nden birkaç yıl sonra, kongrede düzenlenen sergiden de ilham alınarak, İzmir Valisi Kazım (Dirik) Paşa'nın büyük gayretleriyle, 4 Eylül 1927 tarihinde İzmir Sanatlar Mektebi'nde 9 Eylül Sergisi düzenlendi. Vali Kazım Paşa, buradaki konuşmasında "*Büyük Gazi'nin harp programından sonra çizdiği iktisadi programının yarın ki refahı iktisadi için bize ümit ve metanet bahşettiğine*" vurgu yaparak, "*Mübeccel Cumhuriyetimizin feyizli eserlerinden birisini küşad ediyorum*" ifadeleri sonrası sergiyi açmıştı. Sergide 71 resmi kuruluşla birlikte 195 yerli firmanın yanı sıra Almanya, ABD, Rusya, Fransa, İngiltere, İsviçre, İtalya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerden katılan 72 firmanın ürünleri de sergilenmişti. Farklı ülkelerden firmaların katılmasıyla uluslararası bir nitelik kazanan sergi 25 Eylül gününe kadar açık kalmış ve yaklaşık 80 bin kişi tarafından ziyaret edilmişti. 9 Eylül Sergisi, İzmir Enternasyonal Fuarı'na gidişin ilk adımlarındandı.

9 Eylül Sergisi'nin başarısının ardından bir sonraki yıl serginin tekrar düzenlenmesi kararı alınmış; 4 Eylül 1928 tarihinde ikinci kez 9 Eylül Sergisi kapılarını ziyaretçilerine açmıştı. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, sergi açılışı dolayısıyla İzmir Valisi Kazım Paşa'ya gönderdiği telgrafında şu ifadelerle yer vermişti: "İzmir Dokuz Eylül sergisinin açılışı münasebetiyle hakkımda gösterilen hissiyata teşekkür ederim. Memleketimizin iktisadiyatının ilerleme ve gelişmesine hizmeti şüphesiz bulunan serginin müteşebbis ve ortaklarını takdir ve tebrik ile muvaffakiyetler temenni ederim." Hazırlıklarına aylar öncesinden başlanan sergiye, farklı ülkelerden 155'i yabancı, 360'ı yerli olmak üzere, toplamda 515 firma katılım göstermişti. 5 Ekim tarihine kadar açık kalan sergi, yüz binin üzerinde kişi tarafından ziyaret edilmişti. İktisat Kongresi'nde Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu iktisadi bağımsızlık yolunda İzmir şehri, 9 Eylül Sergisi deneyimleri ile yerelde ve ulusal ölçekte ilgi yaratmıştı.

18. yüzyıldan başlayarak limanı ve geniş hinterlandı ile canlı bir ticari hayata sahip olan İzmir, Milli Mücadele yıllarında işgali ve yıkımı yaşamıştı ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında iktisadi canlılığını yakalamaya çalışıyordu. Limanı sayesinde genç Cumhuriyet'in ihracat kapısı olan İzmir, 1929 Dünya ekonomik buhranından en fazla etkilenen şehirlerin başında gelmişti. Aynı yıl gümrük oranlarında Lozan tarifelerinin son bulması ve Gümrük Tarifesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte İzmir'in ticari hayatında durgunluk kendini göstermişti. Bu durgunluk ile birlikte 1927 ile 1928 yıllarında üst üste iki yıl düzenlenen 9 Eylül Sergisi bir daha düzenlenemedi.

Fotoğraf 2 Altıncı Arsulusal İzmir Fuarı-
Kültürpark (1936) (Kaynak: Ahmet Piriştina Kent
Arşivi ve Müzesi (APİKAM))

1930'lu yıllar, Cumhuriyet Türkiye'sinin iktisadi politikasında önemli bir değişimin yaşandığı; ülke ekonomisinde devletçi uygulamaların öne çıktığı, kendi kendine yetebilen, yerli ve milli bir ekonomi yaratma çabalarının hız kazandığı bir dönemdi. Halkın yerli malı kullanımı teşvik edilirken; ülke genelinde sergi ve panayır düzenlenerek, iktisadi hayat canlandırılmaya çalışılmıştı. Ülkenin içinde bulunduğu bu çabalara İzmir de katılmış; geçmiş yıllardaki sergi deneyimleri ile öne çıkan İzmir'de, 9 Eylül 1933 tarihinde Dokuz Eylül Panayırı kapılarını ziyaretçilere açmıştı. Cumhuriyet Meydanı'nda, 1932 yılında açılışı yapılan İzmir Gazi Heykeli'nin hemen arkasında, eski yangın yerinde açılan Dokuz Eylül Panayırı, 30 Eylül'e kadar açık kalmıştı. 23'ü yabancı, 130'u yerli, 9'u ticaret odası ve 11'i devlet kurumu olmak üzere toplamda 173 iştirakin katıldığı panayırı yaklaşık 240 bin kişi ziyaret etmişti. Panayıra katılım gösteren Ticaret Odalarının her biri, kendi şehirlerinin ürünlerini sergileme fırsatı bulmuştu. Oluşan ilgi sayesinde, her yıl oda sayısı artış gösterecekti. Dönemim İzmir Belediye Başkanı Doktor Behçet Salih (Uz) Bey, Dokuz Eylül Panayırı'nın İzmir'in imar ve

ticari hayatında bir dönüm noktası olduğundan bahsederek, *İzmir Enternasyonal Fuarı*'nın temelini panayır ile birlikte atıldığına vurgu yapmıştı. Doktor Behçet Salih Bey, "*Fuarı İzmir vilayetinin ve Ege Bölgesinin merkezi alışveriş yeri olarak açarsak İzmir'in iktisadi durumunu kalkındırır ve aynı zamanda İzmir'i de tanıtırız*" düşüncesinden hareketle yola çıktıklarını, bu amaç etrafında şehrin merkezinde bulunan yangın yerinin de hızla imar edildiğini ifade etmişti.

Bir önceki yıldan hazırlıklarına başlanan ve 26 Ağustos 1934 tarihinde kapılarını ziyaretçilere açan *Beynelmilel Dokuz Eylül Panayırı*'nın açılışını Başbakan İsmet İnönü yapmıştı. İnönü, açılış konuşmasında "*harabeler üstünde ve ancak 12 senelik bir zaman içinde beynelmilel bir eser ortaya koymak vatandaşlar için zevkli bir hadisedir. Türk milletinin çalışkanlığını canlı olarak gösterecektir. Biz bu panayıra manevi bir kıymet verdik*" ifadelerinde bulunarak, panayırın ortaya koyduğu başarının devletin en üst makamları tarafından takdirinin göstergesi olacaktı. İzmir Gazi Heykeli'nin arkasında bulunan alanda açılan *Beynelmilel Dokuz Eylül Panayırı*'na, Irak, Sovyet Rusya ve İngiltere devletleri katılım göstermişti. 30'u yabancı, 136'sı yerli, 11'i ticaret odası ve 19'u devlet kurumu olmak üzere toplamda 196 iştirakin katıldığı panayıra yaklaşık 286 bin kişi ziyaret etmişti. Panayırın kapanışında bir konuşma yapan İzmir Valisi Kazım (Dirik) Paşa, iktisadi alanda büyük bir kalkınma hamlesi gerçekleştiren Türk inkılabı içinde *Dokuz Eylül Panayırı*'nın bir pırlanta gibi parladığına vurgu yaparak, panayırın devamlılığını şu ifadelerle ortaya koyacaktı: "*Aşkını, heyecanını, kudretini bizim iktisadi kabiliyetimizden, içtimai nizamımızdan, Büyük Gazi'nin ateşinden hızlanmaktadır ve onların neticesidir.*"

Fotoğraf 3 Enternasyonal İzmir Fuarı'nın düzenlendiği Kültürpark Fuar Alanı (Kaynak: Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APİKAM))

1935 yılında beşincisi düzenlenecek olan *Arsilulusal Panayır*'ın hazırlıkları, aylar öncesinden başlamış; daha fazla ülke ve yabancı firmanın katılımı için çeşitli afiş ve broşürler hazırlanarak yurt dışına gönderilmişti. Panayırın açılışını 22 Ağustos'ta Ekonomi Bakanı Celal Bayar yapmıştı. Bayar, açılışta ülkenin izlediği iktisadi politikayı ve panayırın önemini ifade eden bir konuşma yaparak, beşincisi düzenlenen panayırın yıldan yıla daha ileri ve olgun nitelik kazandığını; panayırın uluslararası ekonomik bağların doğmasına, gelişmesine ve genişlemesine yardımcı olduğunu vurgulamıştı. İzmir'in, Türkiye ekonomisinde ve Türk ihracatçılığında özel bir yeri olduğundan bahseden Bayar, her yıl açılan panayırın, kendisine bağlanan umutları ve kendisinden beklenen ödevleri yerine getirmeye başladığını ifade etmişti. Panayıra Sovyet Rusya, Yunanistan, İran, Yugoslavya ve İtalya devletleri katılım göstermişti. 38'i yabancı, 165'i yerli, 12'si ticaret odası ve 26'sı devlet kurumu olmak üzere toplamda 241 iştirakin katıldığı panayıra yaklaşık 311 bin kişi

ziyaret etmişti.

Beşinci *Arsilulusal Panayır*'ı bir önceki seneye göre çok daha geniş bir alanda düzenlenmiş olmasına rağmen, giderek artan ilgi ve katılan kurum ve firma sayısının her yıl artması ile birlikte çok daha geniş bir alan ihtiyacı ortaya çıkmıştı. İzmir şehir merkezinde harabe şeklinde bulunan yangın yeri dönemin İzmir Belediye Başkanı Behçet Salih (Uz) Bey'in öncülüğünde, büyük bir azim ve çabayla düzenlenecekti. Halkın sağlık, spor, kültür ve eğlence ihtiyaçlarını karşılamak üzere, yeşillik alanları, tiyatroları, müzeleri, meydanları ve göletleriyle, modern bir anlayış altında yaklaşık 360 bin metrekairelik bir alan "Kültürpark" olarak planlanmış ve şehre kazandırılmıştı. Belediye Başkanı Behçet Salih Bey, ortaya konulan çabayı şöyle tarif ediyordu: "*Çok büyük bir çalışma temposu içinde, sekiz saatlik üç vardiya ile günde yirmi dört saat devamlı surette iş gören bir ekip vardı orada... Böylelikle 1936 senesine İzmir Enternasyonal Fuarı'nın açılışını yetiştirebilmek büyük bir muvaffakiyet oldu.*" Kültürpark, 1936 yılında altıncısı düzenlenen *Arsilulusal İzmir Fuarı* ile birlikte, sonraki yıllarda düzenlenecek olan fuarlara ev sahipliği yapacaktı.

Altıncı *Arsilulusal İzmir Fuarı*, 1 Eylül 1936 tarihinde Başbakan İsmet İnönü tarafından açıldı. Geçmiş yıllarda olduğu gibi Sümerbank, Tarih, Türkiye Şeker Fabrikaları, Türkiye Şişe ve Cam Fabrikası, Devlet Demiryolları, Türkiye İş Bankası başta olmak üzere pek çok kurum ve kuruluşun içinde yer aldığı fuara, 93'ü yabancı toplam 514 firma katılım göstermişti. Sovyet Rusya, Yunanistan ve Mısır devletleri fuara katılan yabancı devletlerdi. 22 Eylül tarihine kadar açık kalan fuar, 3.210'u yabancı ülkelerden, 143.588'i de yurdun çeşitli kentlerinden gelmiş olan toplam 361.527 kişi tarafından ziyaret edilmişti. Fuarın yarattığı ticari ve sosyal canlılık yanında, elde edilen yaklaşık 2,5 milyon liralık gelir sayesinde İzmir'in önemli alt ve üst yapı sorunları çözüme kavuşmuştu.

İzmir şehrinin merkezinde geniş bir alan içinde gerçekleştirilen fuara yönelik ilgi her yıl katılımcı ve ziyaretçi sayısı ile birlikte artmıştı. 1937 yılı içinde gerçekleştirilecek fuar hazırlıkları aylar öncesinden başlamıştı. Düzenleme komitesi başında bulunan Belediye Başkanı Doktor Behçet Uz, hazırlıkların başında yer almış, yapılanları en ince ayrıntısına kadar takip etmişti. İzmir'de gerçekleştirdiği başarı öyküsü, Behçet Uz'u birkaç yıl sonra Sağlık Bakanlığı görevine taşıyacaktı. 20 Ağustos 1937 tarihinde İktisat Vekili Celal Bayar tarafından açılış yapılan *Enternasyonal İzmir Fuarı* hakkında Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk, duygu ve düşüncelerini, açılışa gönderdiği telgrafında şöyle ifade etmişti: "*Hızla ilerleyen endüstrimizin eserlerini tanıtan İzmir Enternasyonal Fuarının açıldığını ve bu münasebetle sayın yurttaşların hakkımda gösterdikleri yüksek ve samimi hisleri bildiren telgrafınızı büyük bir memnuniyetle aldım. Teşekkür eder ve yurdun ekonomik inkişafı ve refahı yolunda daimi başarılar dilerim.*" 6 Eylül 1937 tarihinde Başbakan İsmet İnönü'de İzmir'e gelerek, fuar alanını ziyaret etmişti.

104 yabancı ile 424 yerli firmanın katıldığı 1937 yılı *Enternasyonal İzmir Fuarı*'na; İngiltere, Sovyet Rusya ile Yunanistan devleti katılım göstermişti. Kültürpark içinde bir hayvanat bahçesi ile Türk Hava Kurumu tarafından inşa edilen "Paraşüt Kulesi" ve Kızılay tarafından düzenlenen "Sihhat Müzesi"nin açılışları fuar zamanı yapılmıştı. 20 Eylül tarihine kadar açık kalan fuarı 608.561 kişi ziyaret etmişti. 1937 yılı ile birlikte, 20 Ağustos-20 Eylül tarihleri, havaların serinlemeye başlaması, kırsal yörelerde hasatların tamamlanması ve okulların henüz açılmaması gibi önceliklerle, uzun yıllar boyunca İzmir Fuarı'nın düzenlenme tarihi olarak kalacaktı.

Enternasyonal İzmir Fuarı'nın her yıl, bir önceki yıldan daha iyi olabilmesi adına hazırlıklar aylar öncesinden başlıyor; önceki deneyimlerin eksiklikleri bir sonraki yıl tamamlanıyordu. Fuarın ülke içinde ve dışında tanıtımına özel bir ilgi gösteriliyordu. 1938 yılında düzenlenen *Enternasyonal İzmir Fuarı*'nın önceki fuarlardan en büyük farkı, bu fuarda ilk defa ürün satışı yapılması yönünde karar verilmiş olmasıydı. Ayrıca satışı yapılan mallar ile fuar içindeki lokanta,

gazino, tiyatro ve diğer eğlenme yerleri kazanç vergisinden muaf tutulmuştu. Belediye’de şehir içindeki lokanta, otel, gazino ve kahvehane sahiplerinin fiyatlarında indirimle gitmesini sağlamıştı. Alınan bu kararlar *Enternasyonal İzmir Fuarı*’na olan ilgiyi daha da arttırmış; fuar büyük bir eğlenme ve ticari merkeze dönüşmüştü. Ayrıca *Enternasyonal İzmir Fuarı*, merkezi Milano’da bulunan Enternasyonal Fuarlar Birliği (UFİ)’ne ye olmuştu. 20 Ağustos 1938 günü Başbakan Celal Bayar tarafından açılışı yapılan fuara, Almanya, Filistin, İngiltere, İnan, İtalya, Belçika, Romanya, Sovyetler Birliği ve Yunanistan devletleri katılım göstermişti. 140’ı yabancı firma, 46’sı resmi kurum ve 527’si yerli firmanın katıldığı fuarı, bir aylık süre içinde 727.197 kişi ziyaret etmişti. Ziyaretçilerin yaklaşık 200 bini farklı şehirlerden gelmişti. lke dışından gelen ziyaretçi sayısı ise 3.024’t.

Hikyesi, İzmir İktisat Kongresi’nde düzenlenen bir sergi ile başlayan *İzmir Enternasyonal Fuarı*, her yıl bir önceki yılında üstüne koyarak, sürekli bir gelişim göstermiş; ulusal ve uluslararası alanda adından söz ettiren, son derece başarılı bir organizasyon halinde, bugünlere kadar gelmiştir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk’ün liderliğinde Türk Devriminin her alanda başlattığı büyük kalkınma hareketinin, sıfırdan en yukarılara yükselme azminin bir rneği olan *İzmir Enternasyonal Fuarı* hakkında Behçet Kemal ağlar  kıtadan oluşan “Fuar şarkısı”nda şu dizelere yer verir:

“Bunu fısıldamakta Akdenizin suları:

Renk, neşe, hayat, arzu, kırmızı, beyaz, sarı...,

Gz ortasında bile yaratıyor baharı,

Güzel İzmir Fuarı, Güzel İzmir Fuarı...”

Fevzi ÇAKMAK

KAYNAKÇA

Arşiv

Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi (APİKAM)

A_IBB_IZFAS_Grsl_0005.

A_IBB_IZFAS_Grsl_0014.

Süreli Yayınlar

Anadolu, 16 Eylül 1934.

Anadolu, 2 Eylül 1936.

Anadolu, 21 Eylül 1938.

Anadolu, 23 Ağustos 1935.

Anadolu, 27 Ağustos 1934.

Hizmet, 5 Eylül 1927.

Yeni Asır, 1 Teşrinievvel 1933.

Araştırma ve İnceleme Eserler

“9 Eylül Sergisi Merasimle Açıldı”, **Hizmet**, 5 Eylül 1927.

AKSOY, Yaşar, YURDKORU ÖZGÜNEL, Neşe, **70 Yıllık Sevda İzmir Fuarı**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İzmir 2001.

Atatürk’ün Bütün Eserleri, C 15 (1923), Kaynak Yayınları, İstanbul 2005.

Atatürk’ün Bütün Eserleri, C 22 (1927-1929), Kaynak Yayınları, İstanbul 2007.

Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri I -III, C 2, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1997.

Enternasyonal İzmir Fuarı, 20 Ağustos 1937, Sayı 1.

Enternasyonal İzmir Fuarı, 29 Ağustos 1937, Sayı 2.

Enternasyonal İzmir Fuarı, 8 Eylül 1937, Sayı 3.

GÖZCÜ, Alev, “İzmir İktisat Kongresi”, **İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih Cildi**, C 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yay., İzmir 2013.

İsmail Hakkı, “Dokuz Eylül Panayırı”, **Yeni Asır**, 1 Teşrinievvel 1933.

KAYA, Asil, **Harabeler Üzerinde Cumhuriyet Abidesi İzmir Fuarı**, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını.

ÖKÇÜN, Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi: 1923- İzmir Haberler, Yorumlar**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fak. Yayınları, 1981.

POLAT, Esra, **Uluslararası İzmir Fuarının Kuruluşu ve İlk Sergiler**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2008.

SÖNMEZDAĞ, Umur, “İzmir Fuarı”, **İzmir Kent Ansiklopedisi Tarih Cildi**, C 2, İzmir Büyükşehir Belediyesi Yayını, İzmir 2013.

UZ, Behçet, **Atatürk’ün İzmirli Bir Kentin Yeniden Doğuşu**, Haz. L. Ece Sakar, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Yay., İstanbul 2011.

YURDKORU, Suad, “İzmir Enternasyonal Fuarı Nasıl Doğdu?”, **Enternasyonal İzmir Fuarı**, 8 Eylül 1937, Sayı 3.

YURTMAN, Lale Kıvılcım, **1933-1950 yıllarında (İ.E.F.) İzmir Enternasyonel Fuarı**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1996.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/izmir-enternasyonal-fuari/?pdf=3559> adresinden erişilmiştir